

УДК 339.56.055

АНАЛІЗ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Тимошенко Н.Ю., Сологуб О.О.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Статтю присвячено аналізу експортно-імпортних операцій промислових підприємств України. У роботі проаналізовано валовий внутрішній продукт та динаміку ВВП, виділено фактори, що вплинули на його скорочення. Особливу увагу приділено дослідженню структури зовнішньої торгівлі, експорту та імпорту промислової продукції промислових підприємств. Виділено проблеми, з якими стикаються вітчизняні виробники на зарубіжних ринках. У статті наведено дані щодо інноваційної активності промислових підприємств України.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, сальдо, торгівля, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. В умовах трансформації економіки України важливу роль відіграє здатність вітчизняних підприємств виробляти і реалізовувати товари, які відповідають вимогам світового ринку за якістю, ціною, рівнем послуг. Репутація та стабільність країни багато в чому залежить від її здатності підтримувати та нарощувати власний потенціал, розвивати конкурентоспроможні галузі, встановлювати ефективні зовнішньоекономічні відносини. Прагнення України до європейської інтеграції актуалізують дослідження, спрямовані на аналіз структури експортно-імпортної діяльності промислових підприємств та пошук можливостей підвищення її конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням експортно-імпортної діяльності та аналізом стану промислових підприємств України займаються багато вітчизняних та зарубіжних науковців учених, зокрема: С.В. Бессонова [1], Т.В. Волович [2], Ю.Ю. Верланов [3], Ю.В. Горбенко [4] та інші. Проте, недостатньо розкритими залишаються проблеми експортно-імпортної діяльності промислових підприємств України в умовах зміни політичного вектора розвитку та прагнення до європейської інтеграції економіки.

Метою статті є аналіз експортно-імпортних операцій промислових підприємств України в умовах посилення євроінтеграційних процесів та трансформації вітчизняної економіки.

Виклад основних результатів дослідження. Сучасні зовнішньоекономічні трансформації характеризуються поглибленням процесу інтеграції України в європейське співтовариство, що потребує якнайшвидшого подолання відставання розвитку країни у економічній, правовій та соціальній сферах, а також підвищення добробуту населення. На початку 2014 року Україна змінила вектор зовнішньої політики та економіки, що привело як до лібералізації та поліпшення умов торгівлі із країнами ЄС, так і до виникнення напруги у відносинах із Російською Федерацією. Збройний конфлікт на сході України, анексія Криму, зміна політичної еліти при владі в державі спричинили значні перетворення у зовнішньоекономічній діяльності країни, зокрема, кардинальні зміни у географічній та товарній структурах експортно-імпортних операцій, що вплинуло на зміну темпів зростання національної економіки та безпосередньо доходів від зовнішньої торгівлі.

На думку науковців [1; 2; 3; 4], міжнародне безпекове середовище на сьогодні у стані глибокої кризи, яку оцінюють як найбільш масштабну після завершення холодної війни. В наш час міжнародні політичні відносини характеризуються високим ступенем агресивності, протистоянням різних економіко-політичних систем та утворень.

У євроекономічному просторі важливим аспектом політичних змін та одним із факторів зростання напруги у торговельних відносинах між провідними європейськими країнами та Російською Федерацією стало українське питання. Після Революції гідності весь світ зрозумів позицію українського народу та його шлях, обраний для подальшого розвитку. Наразі головним зовнішньоекономічним і політичним пріоритетом в економіко-правовому та соціально-культурному розвитку України стала євроінтеграція. Її завдання реалізуються у форматі Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Головним показником, який характеризує результативність економічної діяльності країни та відображає сукупну ринкову вартість кінцевої продукції, виробленої резидентами України, є валовий внутрішній продукт (ВВП). Здійснений аналіз номінального ВВП на підставі даних Державної служби статистики за допомогою графічного методу дав змогу відстежити позитивну динаміку зростання річного ВВП у національній валюті та негативну динаміку щодо його зміни у доларах США.

Валовий внутрішній продукт у гривнях у 2016 р. порівняно з 2015 р. збільшився на 42,1%, а порівняно із 2012 р. зріс на 56,1%, тоді як у доларах США скоротився у 2016 р. порівняно з 2015 р. на 17,4%, а порівняно з 2012 р. зменшився на 57,4% (рис. 1).

За оцінкою Мінекономрозвитку, понад 40% негативної динаміки ВВП обумовлено ситуацією в Донецькій і Луганській областях. Без урахування впливу зазначених регіонів падіння ВВП за підсумками 2016 р. становило б 5,9%, промисловості – 5,2%, сільськогосподарського виробництва – 2,9%, будівництва – 9,1%.

Також важливими факторами, які вплинули на скорочення ВВП України, можна вважати несприятливу зовнішню кон'юнктуру ринку та брак радикальних реформ, про які точаться лише безрезультатні розмови. Якщо проаналізувати ВВП України як в національній валюті, так і в доларах

США, враховуючи суттєве посилення інфляційних процесів, що спостерігалися в країні протягом останніх років, стає помітною їх тенденція до послаблення протягом 2014-2016 рр. (рис. 2).

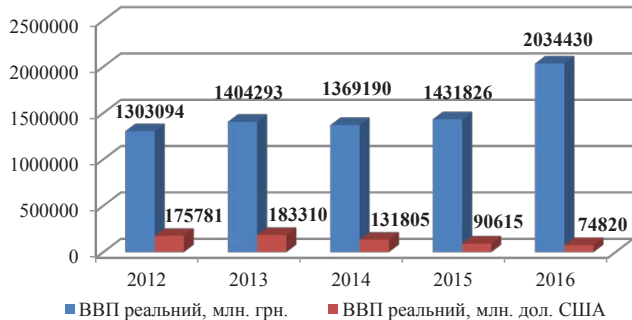

Рис. 1. Динаміка ВВП України у 2012-2016 рр.

Джерело: складено за даними [6]

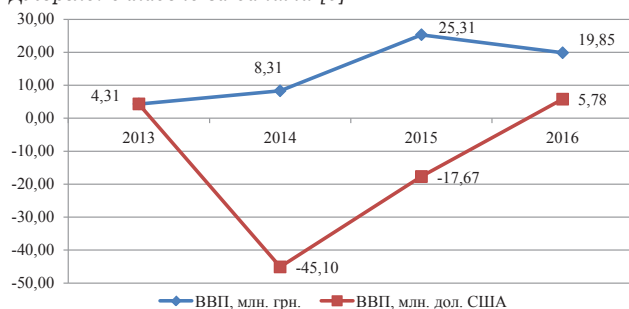

Рис. 2. Динаміка темпів зміни номінального ВВП України у 2013-2016 рр., %

Джерело: складено за даними [6]

Головною причиною такої різниці є не лише інфляція, а й девальвація гривні відносно долара США, яка сягнула за цей період 240,2%. Так, за інформацією Мінекономрозвитку, головними причинами падіння ВВП України стали: руйнування виробничої і транспортної інфраструктури; втрата традиційних економічних зв'язків між підприємствами України і суб'єктами господарювання частини зони АТО; обмеження доступу до російського ринку; слабкий зовнішній попит; падіння світових цін на ключових товарних ринках; низька платоспроможність населення і фінансові труднощі підприємств на тлі зростання собівартості виробництва.

Падіння ВВП України протягом періоду 2013-2016 років призвело до зниження реальних доходів населення та індексу довіри інвесторів; суттєвого зростання цін не лише на імпортовані, а й на вітчизняні товари; збільшення темпів інфляції та безробіття.

Проте, значна частина українського бізнесу пов'язана із зовнішньоторговельними операціями, адже зовнішньоторговельний оборот країни майже збігається із номінальним ВВП. Так, у 2015 р. експорт товарів України вперше за останні десять років перевищив імпорту (рис. 3), а профіцит зовнішньої торгівлі становив 632,5 млн. дол. США. Однак як експорт, так і імпорту скоротилися за рік приблизно на 40%. Проте у 2016 р. імпорту перевищив експорт, а сальдо становило – 2885806,2 тис. дол. США.

Також варто зазначити, що у 2016 р. обсяги експорту товарів порівняно з 2015 р. скоротилися на 4,6%, а імпорту – зросли на 4,6%. Причинами

скорочення експорту стала несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура, зокрема низькі ціни на сировинні товари й погіршення макроекономічної ситуації в окремих країнах – торговельних партнерах України, залишалися одним із основних факторів продовження скорочення експорту.

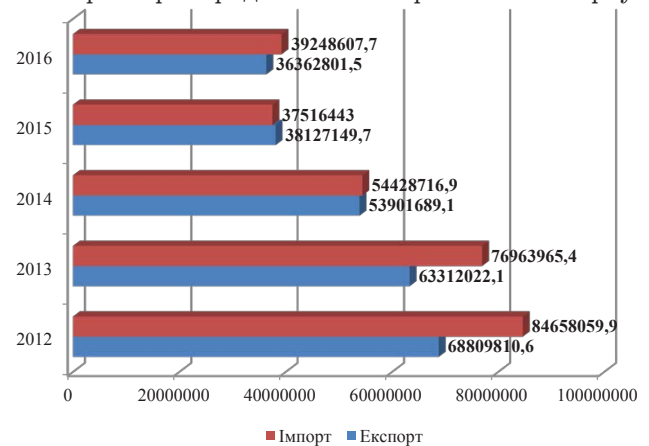

Рис. 3. Зовнішня торгівля товарами України у 2012-2016 рр., тис. дол. США

Джерело: складено за даними [6]

Варто зазначити, що лише у 2015 р. (за останні 5 років) обсяги експорту товарів були більшими за імпорту. При цьому динаміка зміни експорту та імпорту товарів мала наступний вигляд (рис. 4).

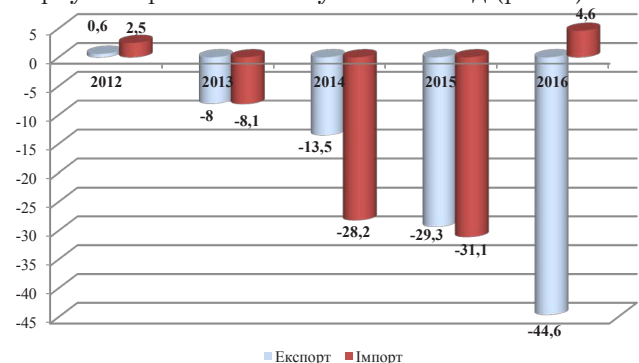

Рис. 4. Динаміка зміни обсягів експорту та імпорту товарів України у 2012-2016 рр. (%)

Джерело: складено за даними [6]

Додатковим фактором падіння експорту стала заборона Російською Федерацією на транзит товарів з України через свою територію. Таким чином, зниження у 2013-2016 рр. обсягів експорту товарів обумовлено низкою факторів, а саме: війною на сході держави; зміною цінової кон'юнктури на світовому ринку (падіння цін на головні позиції експорту України – чорний прокат (на 15,4%), зерно і залізну руду (45,6%) та добрива (9,6%); загальною економічною ситуацією у світі; суттєвим скороченням економічних зв'язків із РФ. Позатим однією з головних причин падіння обсягів імпорту є девальвація гривні.

Аналізуючи динаміку обсягів зовнішньої торгівлі послугами в Україні, звернемось до даних, наведених на рис. 5. Як видно з наведених даних, упродовж досліджуваного періоду експорт послуг переважає над імпортом, а сальдо зовнішньої торгівлі послугами може бути охарактеризоване додатним значенням.

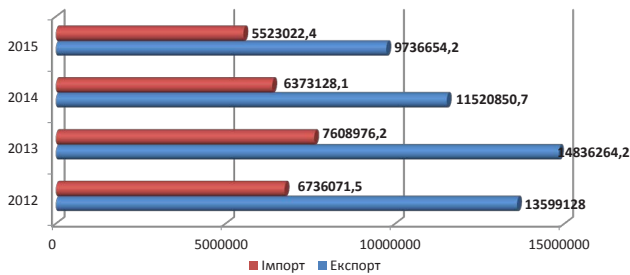

Рис. 5. Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі України послугами у 2012-2015 рр., тис. дол. США

Джерело: складено за даними [6]

При цьому темпи зміни обсягів зовнішньої торгівлі послугами характеризувались наступними особливостями: обсяги експорту порівняно з попереднім періодом зросли лише у 2013 р. (на 9,10%, проте у 2012 та 2014-2015 рр. спостерігалось зменшення показника відповідно на 1,4%, 22,35% та 15,49% відповідно); обсяги імпорту зросли у 2012-2013 рр. відповідно на 8,03% та 12,96%, проте показники 2014-2015 рр. свідчать про їх зменшення на 16,24% та 13,34% відповідно.

Також зазначимо, що на сучасному етапі розвитку процес проникнення вітчизняних товаровиробників на зарубіжні ринки супроводжується значними труднощами і проблемами. Серед них можна виокремити:

1. Високий рівень конкуренції. Західні компанії створюють різноманітні бар'єри при вході на їх ринок, не дають можливості вітчизняним підприємствам конкурувати зі своєю продукцією на зарубіжних ринках. Також низька конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробництва зумовлена недостатнім рівнем якості в порівнянні з іноземними товарами-аналогами. Це зумовлює низький рівень впізнавання та невисокий імідж українських підприємств як міжнародних партнерів на закордонних ринках.

2. Значна частка фізично й морально застарілої техніки. Непрацююче обладнання, недостатня технологічна і ресурсна гнучкість, низька впровадженість провідних науково-технічних розробок у виробництво не дозволяє більшості промислових підприємств досягнути рівня виробництва, який би дав змогу витримувати конкуренцію з іноземними виробниками.

3. Високий рівень державного регулювання, що призводить до потреби в узгодженні різних пи-

тань у міністерствах, відомствах, місцевих адміністраціях та передбачає чималі витрати часу і зусиль суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

4. Низький рівень інноваційної привабливості.

5. Недостатній рівень захисту інтелектуальної власності, складність та тривалість процедури одержання охоронних документів.

На жаль, станом на кінець 2015 року лише 17,3% промислових підприємств України вели активну інноваційну діяльність, що, як наслідок, спричинило низький рівень її міжнародної конкурентоспроможності. Зазначимо, що низький рівень інноваційної привабливості та перспектив особистого розвитку зумовлює багатьох висококваліфікованих спеціалістів імігрувати за кордон.

Таким чином, проведений аналіз зовнішньоекономічної діяльності України надав можливість виокремити головні проблеми розвитку міжнародних економічних відносин України в сучасних умовах з урахуванням зміни політичного вектора. Окреслені проблеми зовнішньоекономічної діяльності в Україні вимагають здійснення певних перетворень та проведення в економіці держави прогресивних, інноваційних заходів, які б надали змогу вийти на новий якісний рівень розвитку як міжнародних відносин, так і країни в цілому.

Висновки. Різка зміна політичного та економічного вектора розвитку причинили значні перетворення у зовнішньоекономічній діяльності країни, зокрема, кардинальні зміни у географічній та товарній структурі торгівлі, що вплинуло на зміну темпів зростання національної економіки. Зниження у 2013-2016 рр. обсягів експорту товарів обумовлено низкою факторів, серед яких зміна цінової кон'юнктури на світовому ринку, зокрема падіння цін на головні позиції експорту України; загальна економічна ситуацією у світі; суттєве скорочення економічних зв'язків із Російською Федерацією.

Водночас, значна частина українського бізнесу пов'язана із зовнішньоторговельними операціями, адже зовнішньоторговельний оборот країни майже збігається із номінальним ВВП. Саме тому актуальними залишаються дослідження, спрямовані на пошуки шляхів переходу на інноваційних шлях розвитку економіки, оновлення технологічного рівня виробництва, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції на міжнародному ринку як основи економічної стабільності, безпеки та процвітання незалежної України.

Список літератури:

1. Бессонова С.В. Украина и ЕС: состояние и перспективы взаимоотношений / С.В. Бессонова // Мировая экономика. – 2016. – № 10. – С. 54-68.
2. Волович Т.В. Зовнішньоекономічні зв'язки України / Т.В. Волович // Науковий вісник РДГУ. – 2016. – Вип. 24. – С. 77-84.
3. Верланов Ю.Ю. Передумови формування зовнішньоторговельної політики країни в контексті економічної безпеки / Ю.Ю. Верланов, А.А. Васильєв // Наукові праці МДГУ ім. П. Могили. – 2013. – Т. 64. – Вип. 61. – С. 53-58.
4. Горбенко Ю.В. Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків на етапі трансформування економіки України у ринкову / Ю.В. Горбенко // Розвиток регіонів. – 2011. – Вип. 12. – С. 266-272.
5. Приступлюк В.В. Особливості зовнішньоторговельної політики України в сучасних умовах / В.В. Приступлюк // Збірник наукових праць НУВГП. – 2015. – Вип. 22(141). – С. 88-92.
6. Державна служба статистики України // Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – <http://www.ukrstat.gov.ua>

Тимошенко Н.Ю., Сологуб О.А.

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

АНАЛИЗ ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Аннотация

Статья посвящена анализу экспортно-импортных операций промышленных предприятий Украины. В работе проанализирован валовой внутренний продукт и динамика ВВП Украины, выделены факторы, повлиявшие на его сокращение. Особое внимание уделено исследованию структуры внешней торговли, экспорту и импорту продукции промышленных предприятий. Выделены проблемы, с которыми сталкиваются отечественные производители на зарубежных рынках. В статье приведены данные по инновационной активности промышленных предприятий Украины.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, сальдо, торговля, конкурентоспособность.

Tymoshenko N.Y., Sologub O.O.

National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute»

THE ANALYSIS OF EXPORT-IMPORT ACTIVITIES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

Summary

The article is devoted to the analysis of export-import operations of industrial enterprises of Ukraine. The paper analyzes gross domestic product and GDP dynamics, identifies the factors that have affected its reduction. Particular attention is paid to the study of the structure of foreign trade, export and import operations of industrial enterprises. In addition, the problems that domestic producers face in foreign markets are highlighted. The article also presents data on the innovation activity of Ukrainian industrial enterprises.

Keywords: foreign economic activity, export, import, balance, trade, competitiveness.